

El projecte filosòfic

Les solucions només són propostes orientatives (vegeu p. 14).

1 El món en el qual naixem

PÀGINA 8

- 1 Resposta oberta.
- 2 Resposta oberta.
- 3 Resposta oberta.

PÀGINA 9

- 4 Resposta oberta.
- 5 Resposta oberta.
- 6 Són naturals les coses que no són producte de l'activitat humana, com els oceans, les muntanyes, els escorpins i els forats negres. Són socials, les que són producte de l'activitat humana, com les ciutats, els codis de circulació o les bones maneres a taula.

PÀGINA 10

- 7 Resposta oberta.

ACTIVITATS

- 1 Segurament és més antiga la foto. L'activitat busca que l'alumne prengui consciència que el que sabem dels nostres orígens no ho sabem de primera mà, sinó pel que ens han explicat altres.
- 2 Té el mateix sentit que la pregunta anterior, ara anant més enllà de la pròpia història personal, per a fixar-se en la de la pròpia família.
- 3 Fent un pas més, però en el mateix sentit, es tracta de fer el mateix, però ara anant més enllà de la pròpia família i atenent el context que ens està sempre donat.
- 4 Tornant de fora a dins, es tracta de rematar el conjunt d'activitats centrant-se ara en la història de la família i, per tant, en la memòria que una família fa de si mateixa.

2 La decepció originària

PÀGINA 11

- 1 Resposta oberta.
- 2 Resposta oberta.

PÀGINA 12

- 3 Les respostes poden ser variades i temptatives. Una possibilitat és indicar que el desig és més irracional i l'expectativa més mental. De vegades ens trobem desitjant sense saber gaire clarament què desitgem; l'expectativa demana en canvi una consciència més o menys clara del que esperem. Tanmateix, el desig també es pot aclarir amb la raó.
- 4 Resposta oberta.
- 5 Resposta oberta.
- 6 Resposta oberta.
- 7 Resposta oberta.

PÀGINA 13

- 8 Resposta oberta.
- 9 Resposta oberta.

10 Resposta oberta.

11 La frase popular pot voler dir coses diferents. Una: que amb el nostre desig ens predisposem, de manera que podem acabar provocant una cosa dolenta (per exemple, si desitgem mal a algú, podem contribuir inconscientment que la cosa passi, i després ens en penedirem). Però també pot voler dir: si ens deixem endur pels desitjos irreflexivament, ens pot passar que, quan obtenim el que volíem, la cosa ens decebi.

L'encert o el desencert depèn del sentit que li donem: si l'entendem esotèricament, com si les coses poguessin ser provocades pel nostre pensament, segurament és desencertada. Però si el que vol dir és que els nostres desitjos sovint depenen de la nostra comprensió de la realitat i, per tant, que faríem bé de mirar-nos bé la realitat no fos cas que estiguem desitjant una cosa que si la penséssim bé no desitjaríem, aleshores resulta un advertiment encertat.

PÀGINA 14

12 Resposta oberta.

13 Resposta oberta.

14 Resposta oberta.

ACTIVITATS

1 L'activitat té l'objectiu que l'alumne reflexioni, no sobre el temps lineal del rellotge, sinó sobre el temps viscut, la seva percepció i el seu sentit.

2 Obrint un nou matís, l'activitat convida a prendre dues perspectives diferents en la percepció del temps viscut. En el comentari de la resposta dels alumnes, una experiència il·luminadora és la que fem tots quan veiem els nens d'uns coneguts després d'uns mesos: per a la família, cada dia ha estat igual que l'anterior; per a nosaltres, que els veiem molt canviats, és com si hagués passat molt de temps.

3 La pregunta té a veure amb el paper que tenen les expectatives en la nostra relació amb la realitat. Un exemple: qui després d'un desengany amorós ja no espera trobar cap altre amor i, per tant, no atén les oportunitats que passen davant seu, no tornarà a trobar cap amor. O un altre exemple: qui no mira més enllà de les aparences, qui no vol veure més que el que es manifesta de forma palesa i superficial, no comprendrà mai les raons dels fenòmens o les decisions de les persones.

4 El resultat de l'exercici és inesperat, perquè no podem preveure el testimoni de les persones adultes. El joc, en tot cas, convida a veure'ns com a iguals i com a estranys al mateix temps, i el professor ha de comentar les respostes perquè totes dues coses siguin manifestes.

5 L'activitat convida a confrontar realitats amb expectatives. Qualsevol resposta donarà material de reflexió.

3 Actitud natural i actitud teòrica

PÀGINA 15

1 Resposta oberta.

2 Resposta oberta.

PÀGINA 16

3 L'agraïment és una actitud davant d'allò que vivim com un do o com un regal bo i immerescut. El trencament de l'actitud natural pot ser traumàtic, però també es pot deure a la meravella que ens produeix el que es dóna davant dels ulls (el món) o el do mateix de la pròpia vida. En aquest segon cas, contemplem la realitat (aquesta contemplació és la teoria) perquè la celebrem com un do meravellós; perquè l'agraïm.

4 Desinterès vol dir deslligament. És negatiu quan el manifestem respecte de coses que són de la nostra responsabilitat (com l'alumne que no mostra interès en la matèria). Però l'expressió sol tenir un sentit positiu, i aleshores es refereix a les accions que fem en benefici dels altres i no en benefici propi. En un cert sentit, no és possible una actitud totalment desinteressada —llevat de la d'una persona que es mostri apàtica fins a un extrem patològic. En un altre sentit, sí que és possible, si per desinteressat entenem, no el que no s'interessa per res, sinó el que s'interessa primer de tot per la humanitat comuna a tots, i només de forma derivada per la pròpia humanitat. Naturalment, qui cregui que no hi ha accions altruistes en absolut, negarà tota mena d'acció desinteressada.

PÀGINA 18

5 S'assemblen en el fet que totes dues s'interessen per alguna cosa i n'esperen alguna meravella. Es distingeixen en el fet que la curiositat manté les expectatives i la decepció és el fracàs de les expectatives.

- 6 Com a instruments, tenim les coses incorporades al nostre fer quotidià sense parar-hi atenció. Com a objectes, es fan tema de consideració. Els colors, per exemple, són instruments per a l'artista, però objecte d'estudi per al físic, que els considera com a ones.

ACTIVITATS

- 1 Es pot enfocar de maneres diferents. Donem una possibilitat: un exemple d'acció interessada que passa per ser desinteressada és el de les fortunes que fan donacions benèfiques per a estalviar impostos.
- a La resposta serà *no*, si l'alumne argumenta que actuem sempre interessadament, la resposta serà *sí*, si l'alumne argumenta que podem dissimular el nostre desinterès en un ambient cínic.
- b Allò interessant seran els arguments que els alumnes donin en un sentit o un altre. Perquè la resposta sigui fecunda, recomanem suggerir als alumnes que consultin la definició d'*interès* al glossari, on es discuteix la noció d'"interessos desinteressats".
- 2 Com una invitació a aprofundir en la pregunta anterior, aquí novament la definició del glossari donarà les claus per a la resposta: el desig de viure aclarit sí que és un interès, igual als altres en tant que interès, però diferent en tant que s'obre a l'universal i no atén exclusivament l'individu particular que el pateix.
- 3 Cada alumne dirà la seva. Una possibilitat inventada: una decepció que fa canviar el plantejament, la descoberta que no tinc prou talent musical quan m'il·lusionava fer una carrera de piano; un replantejament mogut per la curiositat, la decisió d'estudiar física perquè trobo apassionant l'astronomia.
- 4 La pregunta té a veure amb les dues formes de manifestació de les coses, com a coses a la mà o com a coses que ofereixen una resistència i es fan objecte de consideració. Per exemple, *El meu cos com a instrument*: quan camino sense pensar. *El meu cos com un objecte*: quan, en la pràctica d'un esport, no respon com voldria i haig de pensar com l'haig de posar, etc. (o també, quan en la malaltia me'l fa notar com a estrany a la meua voluntat i a la meua felicitat). *Roba-instrument*: quan la porto sense pensar. a *Roba-objecte*: quan penso quina em convé per al dia que fa. *Bolígraf-instrument*: quan hi escric normalment. b *Bolígraf-objecte*: quan comença a estar sense tinta i me'l miro i el manipulo per a fer-lo funcionar. *Nombres-instrument*: quan els utilitzo per a calcular el canvi després d'una compra. c *Nombres-objecte*: quan em pregunto què és un nombre. d *Tristesa-instrument*: quan em sento trist per

la pèrdua d'un amic. *Tristesa-objecte*: quan un terapeuta ajuda un pacient a esbrinar les causes de la tristesa que pateix sense saber-ne el motiu. (Naturalment, hi caben moltes altres respostes igual de vàlides).

4 L'alienació. Filosofia i llibertat

PÀGINA 19

- 1 En l'oposició activa, el contrincant em fa objecte de consideració, em reconeix com a enemic i, per tant, em reconeix d'alguna manera. En la indiferència, l'altre m'ignora (ni tan sols es pot dir que sigui el meu contrincant) i, per tant, em fa sentir que no sóc digne de consideració, que no tinc cap valor, que sóc una mera cosa. La indiferència pot ser pitjor, perquè l'oposició almenys em reconeix com a digne de consideració, i en canvi la indiferència no em reconeix cap dignitat. Exemple: quan, en un grup classe, hi ha un alumne de qui ningú no diu mal, a qui ningú no fa mal, però a qui ningú no convida a cap festa, etc.
- 2 Ho hem respost en la pregunta anterior, *sí: ens reconeix com a dignes de ser combatuts*.
- 3 En l'enveja, jo voldria tenir alguna cosa (qualitat o objecte) que l'altre té i jo no; en el menyspreu, em considero a mi mateix com a superior a l'altre. De vegades el menyspreu és una estratègia defensiva de l'envejós: l'enveja em porta a menysprear-lo, no perquè d'entrada jo em consideri superior sinó, al contrari, perquè el meu sentiment d'inferioritat em porta a rebaixar la dignitat de l'altre a fi de sentir-me una mica millor amb mi mateix. És el fenomen del ressentiment.

PÀGINA 20

- 4 Resposta oberta.
- 5 Resposta oberta.

PÀGINA 21

- 6 Resposta oberta.
- 7 Resposta oberta.
- 8 Resposta oberta.

PÀGINA 22

- 9 Resposta oberta.

PÀGINA 23

10 Resposta oberta.

11 Resposta oberta.

ACTIVITATS

1 L'interès de l'activitat és que l'alumne reflexioni sobre els sentits diversos en què podem parlar d'estrany: de vegades per a parlar dels desconeguts, però de vegades també per a parlar dels coneguts (no hi ha una edat, a l'adolescència, en què els pares ens semblen estranys, per comparació amb la familiaritat dels amics?), o fins i tot de nosaltres mateixos (no hi ha vegades que sentim que no ens reconeixem a nosaltres mateixos pel que hem dit, pel que hem fet, o per un estat d'inquietud que ens domina?).

2 La teoria diu que per a ser excel·lent en alguna cosa has d'invertir 10.000 hores de pràctica: 10 hores setmanals durant 20 anys, o 20 hores setmanals durant 10 anys, etc. La pregunta convida l'alumne a qüestionar la teoria, almenys en el cas que les hores de pràctica es facin sobre una activitat que per a la persona que la fa sigui alienant.

3 Dues coses són commensurables si es poden mesurar amb magnituds que són comparables entre si; i, per extensió, si elles mateixes pertanyen a un mateix ordre de coses i, per aquest motiu, són comparables. Tres coses commensurables: el sou que obtinc fent de venedor, fent de professor o fent d'actor. Tres coses incommensurables: la bellesa, la riquesa i el sentit de l'humor. El sentit de l'activitat és qüestionar si hi ha mesura de les coses més importants.

5 Els problemes filosòfics.
Les disciplines filosòfiques

PÀGINA 24

1 Parlem diferent als professors, als amics i a l'administració quan volem fer una instància per a demanar una beca. El llenguatge administratiu demana una formalitat convencional que forma part del missatge: seria insultant usar termes col·loquials. El llenguatge d'amics és ple de bromes implícites, complicitats i paraules gruixudes, i només en broma (precisament per a remarcar la seva inadequació) faríem servir amb ells el llenguatge administratiu. El cas dels professors es troba en un terme mig entre els amics i l'administració pel que fa a les formalitats.

2 Resposta oberta.

PÀGINA 25

3 Resposta oberta.

4 Resposta oberta.

5 Resposta oberta.

PÀGINA 26

6 Resposta oberta.

7 Resposta oberta.

8 Resposta oberta.

PÀGINA 27

9 Resposta oberta.

10 Resposta oberta.

ACTIVITATS

1 Com a saber reflexiu, la filosofia examina el saber i l'orientació de vida sempre des de dins, i no ho pot fer d'una altra manera. Forma part del Tot que ella mateixa tracta d'investigar. Això la fa diferent del saber científic.

2 Aquest exercici en conté molts, perquè podríem començar per qualsevol qüestió i mostrar que el seu tractament demana la consideració de totes les altres. El nostre relat mostra com, si comencem pel llenguatge, la reflexió sobre tot el que ens porta a interrogar ens fa preguntar igualment per la realitat, la moralitat, la política, el coneixement i la situació de l'ésser humà en el món. Seria massa llarg mostrar tots els recorreguts. Donem-ne només un a tall d'exemple. Comencem per la política. La seva necessitat respon al desig que la convivència de totes les persones sigui compatible amb la llibertat i el benestar de cadascuna d'elles, cosa que demana interrogar què significa viure bé i ens porta, així, a la pregunta per la moralitat. Que puguem aclarir totes dues coses, dependrà d'allò que puguem saber amb fiabilitat de la naturalesa humana i del món en què els éssers humans hem de viure: demanar una teoria del coneixement i una ontologia, així com la comprensió de l'encaix de l'ésser humà amb els altres éssers humans i amb la resta de la realitat. En fi, ja que el món social i el coneixement es construeix fent ús del llenguatge, haurem d'interrogar igualment la naturalesa del llenguatge.

El sentit de l'activitat és fer entendre als alumnes que, encara que podem distingir-hi disciplines diverses, el projecte filosòfic és una sola empresa unitària que es desplega orgànicament com un tot en moments diferents. Amb aquest esperit d'unitat en la diversitat és com ha estat concebut aquest manual.

RECAPITULACIÓ

PÀGINA 29

EN 8 IMATGES

Les fotos de la composició (pàgina 29) es troben a les pàgines: 9, 10, 25, 23, 13, 19, 27 i 12. Els peus de foto en els llocs respectius poden ajudar, però cal tenir en compte que en aquest joc de les vuit imatges demanem que se les mirin dins d'un relat nou.

Com a exercici obert, hi ha interpretacions possibles diferents, però podem donar les orientacions següents.

Resposta model:

- Les dues primeres fotos (la nena de la nevera i la mare amb el nadó) ens parlen del caràcter acollidor del món en actitud natural.
- Les dues segones (el natzarè i el mussol) ens parlen del fet que la realitat tot sovint demana interpretació, perquè una mateixa aparença pot tenir sentits diferents, de manera que, com el mussol, cal saber veure-hi en la foscor, cal saber veure el que no es veu, cal anar més enllà de l'aparença.
- Portada aquesta idea al món viscut, la tercera parella d'imatges (els nois alegres i la noia trista) porta a la concreció aquesta possibilitat que hi hagi una distància entre el que esperàvem que les coses fossin i el que les coses són. La primera imatge ens parla de les expectatives que un adolescent pot tenir sobre l'amistat, i la segona ens parla de la decepció que patim quan les coses resulten ser diferents de com les esperàvem.
- Les dues darreres imatges (l'home mirant l'infinit i la noia sola i angoixada) ens parlen, en fi, de la possibilitat que la decepció de què ens parlaven les dues fotografies anteriors ens portin a canviar d'actitud respecte del Tot (l'home davant del mar) i respecte de nosaltres mateixos.

El projecte filosòfic és una resposta a aquesta decepció que no aconseguim corregir de forma fàcil: és el projecte de conèixer el món per a tornar-nos-hi a sentir com a casa i per a orientar-nos-hi.

DOSSIER D'ACTIVITATS

Les activitats poden admetre respostes diferents (vegeu p. 15).

PÀGINA 30

- 1 Es recomana que algun alumne llegeixi alguna descripció abans que comencin a fer els apartats a) i b). En la descripció hi ha de sortir la finestra, els llibres, els cabells rossos de la dona, però també la sorpresa de tots dos personatges i fins i tot alguna cosa fora de l'escena que causa aquesta sorpresa. Respostes:
 - a Visibles: llibres, ratlles del jersei, finestra, etc. Invisibles: sorpresa, alguna cosa sorprenent, etc. El del sofà és un cas interessant (de fet valdria per a gairebé tot el que hi veiem), perquè no es pot dir que el veiem, sinó que només en veiem un tros del respall: visible o invisible?
 - b Respostes possibles: raonament, deducció, suposició, etc. No es busca tant obtenir precisió, com fer que els alumnes prenguin consciència que la percepció de la realitat ho és també de coses que no veiem amb els ulls, i demana la intervenció d'una pluralitat de capacitats o facultats, de les quals parlarem al llarg del curs.
- 2 No en farem la llista exhaustiva, però pot valer: la metal·lúrgia, la mecànica de Newton, el descobriment del petroli, la revolució industrial, les vies de comunicació, etc.
- 3 L'exercici es respon buscant a la unitat i al glossari les característiques de l'actitud natural. La persona en actitud natural troba els seus costums com a normals i, per tant, la seva forma de vida com a normativa, en comparació amb la qual les altres formes de vida i els altres costums apareixen com a estranys, propis de bojós.
- 4 La resposta pot ser més llarga. Dit breument:
 - a Depenen de la confiança que fem en l'autoritat dels nostres grans.
 - b La imatge que tinc del món és una barreja de coses que he llegit, de coses que m'han dit i de coses que he vist. És el substrat, allò que queda, de tota la meva formació i de les afirmacions que he fet meves, que tenen fonts diverses i no totes elles contrastades.
 - c No puc estar segur de tot el que dic que sé; només d'algunes coses. Per a certes qüestions, em fio de les persones o de les fonts que he reconegut o reconec com a fiables. En el context de la vida diària, que sé una cosa significa que la crec fermament, sense que tingui un criteri fiable per a distingir el saber de la mera creença.

- d No fem mal fet, perquè per a viure hem de tenir una certa imatge del món i de moment només podem tenir la que ens han donat. Al mateix temps, faríem mal fet de no provar de guanyar una visió més fiable.

PÀGINA 31

- 5 a Si m'he adormit mentre era al pont del vaixell i no he vist un iceberg, que el vaixell ara faci aigües no és alguna cosa que he buscat, però sí alguna cosa que, sense voler, he contribuït a provocar. Un altre exemple: si un lladre es disposa a atracar una senyora i en aquell moment passo per allà sense adonar-me'n ni intervenir, i tot i així el lladre, intimidat, abandona el seu propòsit, he canviat la situació sense proposar-m'ho.
- b És compulsiu el que es dóna sobtadament, sense que ningú no ho decideixi ni ho controli. La situació en la qual em trobo en cada moment té molt de components que em vénen imposats, que jo no he decidit. Com ara la situació d'un nen siria a l'actualitat.
- c Que l'home necessàriament naufragarà significa que, en aquesta travessia en alta mar que és la vida, l'únic que sabem del cert és que morirem.
- d L'home s'hi troba embarcat, sense tenir gaire clar de quin port ha sortit i a quin port es dirigeix, però amb la clara consciència de la pròpia mortalitat.

Elements objectius: estic assegut a la cadira, davant del full, amb un bolígraf a la mà, amb l'obligació de resoldre l'exercici si no vull suspendre, etc. Elements subjectius: no m'agrada la filosofia, faré el mínim per a aprovar, no entenc la pregunta i no m'hi esforçaré, etc.

PÀGINA 32

- 6 a El poeta voldria que allò que passa al món, i allò que li passa a ell, no l'afectés en el seu estat d'ànim: que fos capaç de sobreposar-se a les circumstàncies de la vida i mantenir-se sempre equilibrat i constant.
- b Malalt de tuberculosi al sanatori de Puigdolena en plena guerra civil, patia els dolors de la malaltia i l'angoixa d'una mort anunciada. La relació és clara: malgrat el dolor del cos i de l'ànima, voldria que la seva vida no grinyolés sinó que fos com una melodia, sempre ben afinada, equilibrada, feliç o resolta malgrat tot.
- c Ens podem sentir com cordes que toquen uns altres dits perquè no tenim el control total sobre les nostres vides. Així, per exemple, malalt de tuberculosi, el poeta es troba en una situació que ell no ha decidit i de la qual no té cap culpa. L'enteresa de l'ànima cobejada pel poeta seria saber mantenir-se sencer malgrat la dissort que pateix.

El poema dóna per a molt més, perquè mostra de forma bellíssima l'ésser humà enfrontat a la mort, enfrontat a la pròpia finitud.

- 7 a Els dos àmbits de la causalitat són la naturalesa que ens lliga a lleis fixes i la llibertat que ens fa causa de nosaltres mateixos, per dir-ho així. A Sòcrates el decep que Anaxàgores, malgrat que semblava anunciar que parlaria del segon àmbit, ho explica tot inclòs l'ésser humà atenent només la determinació natural. Contra Anaxàgores, Sòcrates posa la seva determinació a defensar la filosofia fins i tot si això suposa la mort com a contraexemple.
- b La té, com a crítica del cientisme o de la pretensió que el comportament humà és tot ell reduïble a lleis fisicoquímiques. Com quedaria, si ho acceptéssim, la responsabilitat jurídica i moral?

PÀGINA 33

- 8 No podem aquí fer una dissertació (vegeu l'apartat 6 de la Guia). Com a mera indicació, la dissertació podria tenir una estructura dialèctica:
- a Tesi: el que sabem pel món ho sabem pels mitjans de comunicació, però aquests responen a uns interessos i, per tant, sempre ens manipulen.
- b Antítesi: el pluralisme dels mitjans fa que ni un manipulador colossal pogués tenir control sobre totes les opinions; a més, la veritat es conrea a altres llocs que els mitjans de comunicació, com ara les universitats i els centres d'investigació.
- c Síntesi: hi ha àmbits de realitat respecte als quals anem venuts, i altres que és la nostra responsabilitat contrastar el que se'n diu. El saber com a deure ciutadà. (És només una possibilitat. Aneu, com dèiem, a l'apartat 6.)
- 9 La qüestió teòrica fa referència al coneixement; la pràctica, a la moral. Ara bé, que jo em comporti moralment, per si sol no és clar que tingui cap efecte sobre la realitat. La pregunta "Què puc esperar?" el que pregunta és si puc esperar que el compliment del deure per part de les persones servirà per a la construcció d'un món moralment superior. Equival a la pregunta pel progrés moral. Naturalment, aquesta pregunta és pràctica, perquè se centra en la decisió humana, però també és teòrica, perquè contempla la possibilitat de canviar la realitat, de construir un món objectivament millor.